

ВОЛОДИМИР ШУХЕВИЧ – НЕВТОМНИЙ ДОСЛІДНИК ГУЦУЛЬСЬКОГО КРАЮ

(ДО 175-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

*Мусить щиро наше серце
За народ свій битись,
Будь що буде –
Грім чи пекло,
Не будем журитись.*

Пилип Немоловський

Василь Шендеровський
доктор фіз.-мат. наук, професор,
пров. наук. співроб.
Інституту фізики
НАН України,
м. Київ

Олена Полевецька
інженер Інституту фізики
НАН України, м. Київ

До плеяди видатних учених, які багато зробили для вивчення духовної і матеріальної культури рідного народу, належить невтомний дослідник гуцульського краю **Володимир Шухевич**. Він залишив нам унікальне п'ятитомове енциклопедичне видання «Гуцульщина» і вже тим обезсмертив своє ім'я. За подвижницьку етнографічну діяльність його було обрано дійсним членом НТШ, членом Австрійського товариства народознавців, членом Етнографічного товариства Чехословаччини, ним захоплювалися сучасники.

«Ваша велика коштовна праця “Гуцульщина” дає надзвичайно дорогий і багатий матеріал до словаря української мови», – **Борис Грінченко**.

«Треба, мабуть, ще довго чекати, поки інші частини українського народу знайдуть таких пильних і залюблених у своєму предметі послідовників, яким показався Володимир Шухевич для Гуцульщини», – **Філарет Колесса**.

«Монументальна етнографічна праця Ваша заслуговує на найвище визнання. Я сам захоплююся та читаю її. Вам випадає велика честь, що зазнайомили публічність з так мало знаним краєм і його людом – цікавим, оригінальним і талановитим», – **Микола Лисенко**.

Сучасні дослідники, до яких належав **Петро Арсенич**, також зауважують, що й досі ця праця Володимира Шухевича є єдиною і найповнішою в царині гуцулознавства. Зазначимо, що в університетському курсі фольклору та етнографії, який вивчали на філологічному факультеті, ім'я Володимира Шухевича згадували лише побіжно. Воно й не дивно. Володимир Шухевич був дідом **Романа Шухевича**, що увійшов в історію України як головний командир УПА – генерал **Тарас Чупринка** й усім своїм життям підтвердив девіз: «Здобудеш Українську Державу або згинеш у боротьбі за неї».

Ось чому такі скупі відомості про Володимира Шухевича у першому виданні УРЕ за 1964 рік – «український етнограф буржуазно-ліберального напрямку». І не інакше. А ще маємо коротеньку інформацію в «Українській загальній енциклопедії» під головною редакцією **Раковського**.

Цікавим є й такий факт. 1974 року Петро Арсенич, автор розвідки про вченого (1999), підготував дисертацію «Володимир Шухевич – дослідник Гуцульщини», однак коли в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського АН УРСР довідалися, що цей дослідник є дідом генерала УПА Тараса Чупринки, роботу до захисту не допустили.

На щастя, історія все розставила на свої місця.

Володимир Шухевич

Народився Володимир Шухевич 15 березня 1849 року. Дитячі роки проминули в селі Тишківцях Городенківського повіту на Прикарпатті. Вказана дата народження «1850 рік» в УРЕ (т. 16) та інших виданнях є помилковою. Батько Осип, як і дід, був священником, належав до передових людей свого часу, був добрим проповідником і письменником. Переклав українською мовою твори *Вергілія*. Збірку творів «Переклади і наслідування» із передмовою *Івана Франка* 1883 року видасть його син Володимир. У родині панував національний дух, плекали любов до рідної мови.

Навчався Володимир у Коломийській, Станіславській, а з 1865 року – в Чернівецькій гімназіях, а далі в академічній гімназії Львова. З восьмого класу забрали до війська. Служив три роки у Будапешті, Відні та Львові.

Здавши випускні іспити у Будапешті, Володимир записався на філософський факультет у Відні. Слухав лекції з фізики, математики й української словесності. Закінчив навчання 1877 року у Львові. 1890 року Шухевича номіновано професором реальної школи у Львові. Тут він викладає зоологію, ботаніку, мінералогію, геологію, фізику і математику.

Він діяльно працює членом Головного відділу культурно-освітнього товариства «Просвіта», заснованого 1868 року. 1893 року разом з професорами *Юліаном Романчуком*, *Анатолієм Вахнянином* та *Олександром Барвінським* здійснює перепоховання тлінних останків «Пробудителя Галицької України» – *Маркіяна Шашкевича*. На перепохованні, як перший український фотограф-аматор у Львові, зробив історичної вартості фотознімки. Вже тоді професор Володимир Шухевич належав до тіснішого гуртка «політичних» радників галицького митрополита, пізніше кардинала *Сильвестра Сембратовича*. Він стає одним з організаторів нової політичної «християнсько-спільної партії» зі щоденною газетою «Руслан».

Борис Грінченко

Добре розуміючи потребу видання для дітей часопису рідною мовою, щоб протидіяти спольщенню українців, маючи п'ятеро дітей, він зорганізував 1890 року видання першої в Галичині української дитячої ілюстрованої газети – двотижневика «Дзвінок». Став його першим редактором, а до співпраці залучив усіх відомих письменників: *Бориса Грінченка*, *Ганну Барвінок*, *Олену Пчілку*, *Лесю Українку*, *Михайла Коцюбинського*, *Леоніда Глібова*, а також *Івана Франка*. 1891 року в цьому журналі вперше вийшов друком «Лис Микита» Івана Франка.

У листі до Бориса Грінченка 1890 року Шухевич пише: «*“Дзвінок” – се моє дитя, котре я вигрівав довго, поки воно світ побачило. Вже років 4 назад хотів я пустити його в світ, та годі було*». Він у численних листах до діячів культури просить сприяти передплаті часопису, не тільки в родинях українських, а й по читальнях, школах та інших товариствах. Вислав «Дзвінок» і на Наддніпрянську Україну, але царська цензура не пропустила. На сторінках часопису Шухевич друкував і свої твори на природничу, історичну тематику, а також етнографічні матеріали, народні пісні, гаївки, оповідки.

Завдяки зусиллям Володимира Шухевича «Дзвінок» відіграв велику роль у вихованні української молоді в патріотичному дусі й здобув собі добру славу: «*Він виховує під зглядом національним наше найменше покоління, котре в деяких частинах нашої Вітчизни поза домівкою не має змоги стрічатися в письмі з рідним словом*», – так писав літературознавець *Василь Лукич (Володимир Левицький)*.

На педагогічній ниві вчений має ще один важливий доробок – упродовж 10 років він був редактором журналу «Учитель», що виходив у Львові починаючи з 1889 року. Цікаву і повчальну думку висловив Володимир Шухевич у редакційній статті першого номера за 1893 рік:

Титулка журналу «Дзвінок»

**«Який учитель – такі діти,
Які діти – такий народ!»**

«Виходячи з міркувань, що просвіта і виховання дітей, це найважливіша підойма народу, приступаємо до видання річника "Учитель", щоб дати учительству спроможність далі набувати знань, а тим самим виховати відповідно дітей, щоб з них вийшов міцний силою і духом народ».

В. Шухевич друкує прогресивних письменників, видає науково-популярні книжки та підручники, а також невеличкі оригінальні книжечки для дітей-дошкільнят. Активно співпрацює з низкою народовських часописів, таких як «Діло», «Зеркало», «Нове зеркало» та «Зоря». Багато пише і друкує сам. Залучає до видавничої справи відомих українських діячів – **Михайла Грушевського, Михайла Павлика, Івана Франка** та інших. Значною була робота Шухевича і в товаристві «Просвіта». Саме заходом «Просвіти» він видав 1881 року читанку для дітей, завдяки йому чеський етнограф **Ржегорж** 1890 року передав товариству «Просвіта» свою цінну бібліотеку. Гідна подиву його праця в Науковому товаристві ім. Шевченка, в культурно-освітньому товаристві «Руська бесіда», хоровому товаристві «Боян», головою якого Шухевич був близько 10 років, «Музичному товаристві ім. Миколи Лисенка у Львові», що отримало таку назву на пропозицію Шухевича 21 квітня 1904 року. Опікувався він і розвитком українського театру. Організував першу українську музичну школу.

З цього приводу Микола Лисенко написав голові Музичного товариства **Анатолію Вахнянину** такого листа: «Прошу Вас, високодостойний пане Голово, переказати від мене загальному зборові товариства мою сердечну вдячність за високу честь, якою нагородили мене члени "Союза – співацьких та музичних товариств", найменувавши музичне товариство львівське моїм іменем. Приймаю з великою гордістю сю ознаку великої пошани до моєї музичної діяльності».

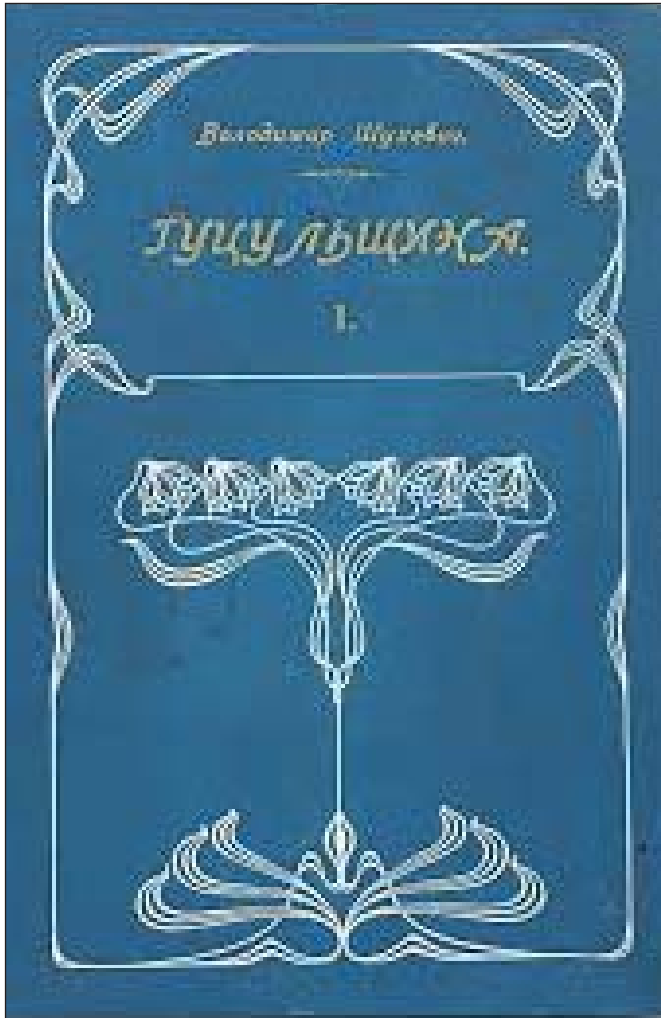
Цікаво нагадати ще й такий факт діяльності вченого в НТШ. 25 березня 1901 року Шухевич запропонував провodu НТШ звернутися до міністерства освіти Австро-Угорщини з вимогою введення в польських школах викладання української мови. Пропозицію підтримав Іван Франко, зазначивши, що таку вимогу треба виставляти спільно з Українським педагогічним товариством, «Просвітою» та іншими культурно-громадськими організаціями. Цю пропозицію було прийнято одногосно.

Олександр Колеса

Титулка журналу «Учитель»

Титулка книги В. Шухевича «Гуцульщина»

У своїй багатогранній діяльності Володимир Шухевич приділяв багато уваги організації виставок, музеїв, а також дослідженням на ниві етнографії, якою займався майже 30 літ. Розпочавши дослідницьку роботу у 1874 році, він регулярно вирушав зі Львова на Гуцульщину, незважаючи (як сам говорив) «на труднощі в зборі матеріалів через відсутність доброї комунікації і віддаленість сіл». Для музею НТШ він зібрав 6 тисяч 768 етнографічних експонатів з Галичини та 2320 експонатів із Наддніпрянської України.

Він збирав гуцульський одяг, писанки, музичні інструменти, різьблення, гончарні вироби і дбав, щоби вони демонструвалися на численних виставках. Але найвагомішим результатом його багаторічних досліджень була вже згадана п'ятитомова монографія «Гуцульщина», у якій він детально описав матеріальну і духовну культуру галицьких гуцулів.

Література

1. Васкович Г. Роман Шухевич – провідник повстанських військ. Б-ка українського підпільника. Видання закордонних частин ОУН, 1966. 95 с.
2. Арсенич П. Володимир Шухевич. Івано-Франківськ: Нова зоря, 1999. 88 с.
3. Професор Володимир Шухевич. Гуцульщина: Частини 1–5. Львів: Загальна друкарня, 1908.
4. Szuchiewicz Włodzimierz. Huculszczyzna. Staraniem i nakładem muzeum imienia Dzieduszyckich we Lwowie, 1902. T. 2. 278 с.
5. Гуцульщина. Історико-етнографічне дослідження. Київ: Наукова думка, 1987. 472 с.
6. Шендеровський В. Вчені України у світовій науці. Київ: ВД Простір, 2019. 976 с.

Монографію «Гуцульщина» Володимир Шухевич видав накладом Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, першу частину – 1899 року, другу – 1901-го, третю – 1902-го, четверту – 1904-го і п'яту – 1908 року.

Ця праця принесла авторові заслужену славу, мала великий успіх у тогочасному науковому світі і серед широкої громадськості, особливо на Гуцульщині. Позитивно оцінюючи цей п'ятитомник, відомий етнограф й антрополог **Федір Вовк** писав Шухевичу: «Праця Ваша – результат довголітніх студій, безперечно найкраща із наукового і артистичного погляду із усього, що було досі надруковано про Гуцулів... Ми можемо тепер бути спокійними, що усе-таки маємо докладну монографію хоч однієї з наших земель...».

І через сто років «Гуцульщина» Шухевича є неперевершеною дослідницькою працею. Вона зазнала понад півстолітніх переслідувань радянським режимом – потрапила у немилість через те, що її автор був рідним дідусем генерала УПА Романа Шухевича...

Цю книгу було перекладено польською мовою й вже 1908 року надруковано у видавництві Львівського природничо-краєзнавчого музею «Muzeum im. Dzieduszyckich» (власність спольщеної графської родини Дідушинських). У цій праці Володимир Шухевич намагався охопити всі етнографічні особливості Гуцульщини, вникнути в етнографічну глибину прастарих, містичних гуцульських вірувань, з'ясувати розвій соціальної структури «скотарської культури» Гуцульщини. Вчений підходив до проблеми розвою суспільності згідно з поглядами грецького філософа **Платона**, викладеними в його творі «Закони».

Монографією про Гуцульщину професора Шухевича користувався, зокрема, український письменник **Михайло Коцюбинський**, що побував 1905 року на Гуцульщині в родині Івана Франка, **Івана Труша**, **Володимира Гнатюка**, професора **Йосифа Роздольського** й професора Шухевича. І тоді він «під голос трембіти» написав свою гуцульську повість під назвою «Тіні забутих предків».

«Моя праця не є критичною, так як вона тільки групує зібраний матеріал не про те, що ми знаємо про людей, але те, що люд знає і що люд уміє... Мою особисту працю при сій публікації не вважаю за якусь особливу свою заслугу, а лише за довг, виплачений мною гуцульському народові за ті красоти его чудової країни та его власної вдачі, яким я тільки налюбувався», – так писав про свою книгу автор – Володимир Шухевич.

10 квітня 1915 року Володимира Шухевича не стало. Похований на Личаківському цвинтарі у Львові.

В одному із некрологів сказано: «...Минувся нам чоловік щирого, гарячого серця, сильного чистого характеру, залізної волі й енергії, а передовсім чоловік діла, яких дуже небагато між нами, який свій активний патріотизм манифестував не фразами, а цілим рядом довершених діл в хо-сен рідного народу». ■